

KORPORATIV MOLIYA VA UNING HUQUQIY ASOSLARI

Nasimova Yulduz Baxriddin qizi

Toshkent moliya instituti

Bank ishi fakulteti 3-kurs BIA-82 guruh talabasi

Anatatsiya: Ushbu maqolada Yurtimizda korporativ moliyani samarali tashkil etishning amaldagi holati va uni takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari, shuningdek korporativ moliyani samarali tashkil etish orqali mamlakatimiz iqtisodiyotini yanada barqarorlashtirish masalalari atroflicha yoritib berilgan.

Kirish so'z: Korporativ moliya, investitsiyalar va kapitalni byudjetlashtirish, kapitalni moliyalashtirish, kapitalning rentabelligi:

KIRISH

Bozor iqtisodiyoti sharoitida har bir tijorat tashkilotining asosiy vazifasi sifatida yuqori foyda olish va mulkdorlar manfaatlarini qanoatlantirish maqsadida moliyaviy-xo'jalik faoliyatini tashkil etish belgilanadi. Erkin bozor munosabatlarida bozorning har qanday sub'ekti sotuvchi va xaridor sifatida qatnashishi mumkin. Bu jarayonda bozor munosabatlarini rivojlantirish korporativ moliyaning jamiyatdagi rolini kuchaytirishni talab qiladi. Har qanday moliyaviy munosabatning moddiy asosi pul hisoblanadi. Pul mablag'larining sub'ektlar o'rtasidagi maqsadli harakati moliyaviy munosabatning yuzaga kelish asosiy shartidir. Korporativ moliya korporativ tuzilmalar moliyaviy-xo'jalik faoliyatini yuritish jarayonida yuzaga keladigan barcha pulli moliyaviy munosabatlar tizimini anglatadi. Bunda korporativ tuzilma doirasida pul fondlarini shakllantirish va taqsimlash, ulardan foydalanish jarayonlari korporativ moliyaning asosi sifatida xizmat qiladi. Shu o'rinda ta'kidlash lozimki, korporativ tuzilma bu tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanuvchi yuridik shaxsdir. Yuridik shaxs tushunchasi esa o'z mulkida, xo'jalik yuritishida yoki operativ boshqaruvida alohida mol-mulkka ega bo'lgan hamda o'z majburiyatlari yuzasidan ushbu mol-mulk bilan javob beradigan, o'z nomidan mulkiy yoki shaxsiy nomulkiy huquqlarga ega bo'la oladigan va ularni amalga oshira oladigan, majburiyatlarni bajara oladigan, sudda da'vogar va javobgar bo'la oladigan tashkilotni anglatadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Yurtimizda samarali korporativ boshqaruv me'yorlari va qoidalarini tashkil etish bo'yicha faol ishlar mustaqil bo'lganimizdan so'z olib borilgan. Birinchidan, ko'ptarmoqli iqtisodiyot va mulkchilik munosabatlarining huquqiy asoslari yaratilgandi. Ushbu huquqlarni ta'minlovchi qonunlar: “Mulchilik to'g'risida” (1991 yil), “Davlat tasarrifidan chiqarish va xususiy lashtirish to'g'risida” (1996 yil) 1992-yildan davlatga tegishli aksiya paketlari (ulushlar) ishonchli boshqaruvga berila boshlagan.

Ta'kidlash joizki, korporativ moliya ikkita asosiy qoidaga asoslanadi. Korporativ moliyalashtirishning barcha vositalari va usullari ushbu qoidalarni amalga oshirishning oddiy usullari va vositalaridir. Ushbu qoidalarni har qanday va har qanday korporativ moliya darsligining boshida topish mumkin. Ushbu qoidalardan biri daromad tushunchasi bilan bog'liq bo'lsa, ikkinchisi xavf tushunchasi bilan bog'liq.

Bizga ma'lumki, korporativ moliya korporatsiyalar tomonidan qabul qilinadigan moliyaviy qarorlar bilan bog'liq. Ushbu qarorlarni ikkita asosiy toifaga osongina guruhlash mumkin:

- investitsion qarorlar
- moliyalashtirish qarorlar.

Investitsion qarorlar va moliyaviy qarorlar birgalikda kompaniya aksiyadorlari uchun qiymat yaratishga hissa qo'shishi kerak. Kompaniyaning asosiy maqsadiga (ya'ni, aksiyadorlarning boyligini maksimal darajada oshirish) muvofiq optimal moliyaviy qarorlarni qabul qilish uchun moliyaviy menejer firma faoliyatini tahlil qilish, rejalashtirish va nazorat qilishda ba'zi analitik vositalarni qo'llaydi. Darhaqiqat, moliyaviy tahlil tegishli moliyaviy qarorlarni qabul qilishning zaruriy shartidir. Shunga ko'ra, moliyaviy nazoratni moliyaviy menejerlarga ichki va tashqi nazorat maqsadlarida moliyaviy tahlillarni amalga oshirishga imkon beradigan barcha tadbirlar va vositalar sifatida aniqlash mumkin. Ular qo'yilgan kapitalning rentabelligini ham, investorlardan jalb qilingan resurslarning narxini ham nazorat ostida ushlab turishlari kerakligi sababli, moliyaviy menejerlar moliyaviy hisobotlarni, nisbatlarni, moliyaviy rejalashtirishni, investitsiyalarni baholashni va kapital tuzilmasini tahlil qilishni o'z ichiga olgan integratsiyalashgan tahlil tizimidan foydalanadilar. Ushbu vositalarning har biri moliyaviy nazorat faoliyati bilan bog'liq holda asosiy rol o'ynaydi, moliyaviy menejerni kompaniyaning investitsiya va moliyaviy qarorlarini qabul qilishda yordam beradigan keng ma'lumot bilan ta'minlaydi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Korporativ moliya korporatsiyaning kapital tuzilishi, shu jumladan uni moliyalashtirish va kompaniya qiymatini oshirish uchun rahbariyat tomonidan amalga oshiriladigan harakatlar bilan shug'ullanadi. Korporativ moliya shuningdek, moliyaviy resurslarni ustuvorlashtirish va taqsimlash uchun foydalaniladigan vositalar va tahlillarni o'z ichiga oladi.

Korporativ moliyaning yakuniy maqsadi xavf va rentabellikni muvozanatlashtirgan holda resurslarni rejalashtirish va amalga oshirish orqali biznes qiymatini maksimal darajada oshirishdir .

Korporativ moliyani boshqaradigan uchta muhim faoliyat:

➤ **Investitsiyalar va kapitalni byudjetlashtirish**

Investitsiya va kapitalni byudjetlashtirish eng yuqori riskga moslashtirilgan daromad olish uchun kompaniyaning uzoq muddatli kapital aktivlarini qaerga joylashtirishni rejalashtirishni o'z ichiga oladi. Bu, asosan, investitsiya imkoniyatini qo'llash yoki qilmaslik to'g'risida qaror qabul qilishdan iborat bo'lib, keng qamrovli moliyaviy tahlil orqali amalga oshiriladi.

Moliyaviy hisob vositalaridan foydalangan holda kompaniya kapital xarajatlarni aniqlaydi, taklif qilingan kapital loyihalari bo'yicha pul oqimlarini hisoblaydi , rejalashtirilgan investitsiyalarni rejalashtirilgan daromadlar bilan taqqoslaydi va qaysi loyihalarni kapital byudjetiga kiritishni hal qiladi.

Moliyaviy modellashtirish investitsiya imkoniyatlarining iqtisodiy ta'sirini baholash va muqobil loyihalarni solishtirish uchun ishlatiladi. Tahlilchi loyihalarni solishtirish va eng maqbulini tanlash uchun ko'pincha ichki daromad darajasidan (IRR) sof joriy qiymat (NPV) bilan birgalikda foydalanadi.

➤ **Kapitalni moliyalashtirish**

Ushbu asosiy faoliyat kapital qo'yilmalarni (yuqorida muhokama qilingan) biznesning o'z mablag'lari , qarzlar yoki ikkalasining aralashmasi orqali qanday optimal tarzda moliyalashtirish bo'yicha qarorlarni o'z ichiga oladi. Katta kapital xarajatlar yoki investitsiyalar uchun uzoq muddatli moliyalashtirish kompaniyaning aksiyalarini sotish yoki investitsiya banklari orqali bozorda qarzdorlik qimmatli qog'ozlarini chiqarish orqali olinishi mumkin.

Moliyalashtirishning ikkita manbasini (kapital va qarz) muvozanatlash yaqindan boshqarilishi kerak, chunki juda ko'p qarzga ega bo'lish to'lovni to'lash xavfini oshirishi mumkin, shu bilan birga o'z kapitaliga juda ko'p bog'liqlik dastlabki investorlar uchun daromad va qiymatni kamaytirishi mumkin.

Oxir oqibat, korporativ moliya bo'yicha mutaxassislarning ishi, kapitalning o'rtacha o'rtacha qiymatini (WACC) iloji boricha kamaytirish orqali kompaniyaning kapital strukturasi optimallashtirishdir.

➤ **Dividendlar va kapitalning qaytarilishi**

Ushbu faoliyat korporativ menejerlardan biznesning ortiqcha daromadlarini kelajakdagi investitsiyalar va operatsion talablar uchun saqlab qolish yoki foydani aktsiyadorlarga dividendlar yoki aktsiyalarni qaytarib sotib olish shaklida taqsimlash to'g'risida qaror qabul qilishni talab qiladi.

Aktsiyadorlarga qaytarilmagan taqsimlanmagan foyda biznesni kengaytirishni moliyalashtirish uchun ishlatilishi mumkin. Bu ko'pincha eng yaxshi mablag' manbai bo'lishi mumkin, chunki u qo'shimcha qarzlarni keltirib chiqarmaydi va ko'proq aktsiyalarni chiqarish orqali o'z kapitalining qiymatini kamaytirmaydi.

Oxir oqibat, agar korporativ menejerlar kompaniyaning kapital qiymatidan yuqori bo'lgan kapital qo'yilmalardan daromad olishlari mumkinligiga ishonishsa, ular buni amalga oshirishlari kerak. Aks holda, ular dividendlar yoki aktsiyalarni qaytarib sotib olish orqali aktsiyadorlarga ortiqcha kapitalni qaytarishlari kerak.

Korporativ moliyaning asosiy qoidasi shundaki, pul mablag'lari oqimining vaqti juda muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, biz pul oqimlarining vaqtini imkon qadar tezroq bo'lishini xohlaymiz. Naqd pulni qanchalik tez olsak, kompaniyamiz uchun shuncha yaxshi bo'ladi. Bugungi kunda kompaniyada naqd pulda bo'lgan har bir dollar, quyidagi sabablarga ko'ra, ertangi naqd puldan yaxshiroq:

Inflyatsiya: Inflyatsiya vaqt o'tishi bilan kompaniya mablag'larining xarid qobiliyatini doimiy ravishda eydi. Shunday qilib, agar kompaniyada bugungi kunda yoki bir yildan keyin bir xil nominal pul bo'lsa, ular bir yildan keyingi pul miqdoriga nisbatan bugungi kundagi pulga ko'proq tovar va xizmatlar sotib olishlari mumkin edi. Shunday qilib, inflyatsiya ta'sirini bartaraf etish uchun kompaniyalar o'z bizneslarini pul mablag'larini imkon qadar tezroq olishni ta'minlaydigan tarzda olib borishlari kerak.

Imkoniyat narxi: Bundan tashqari, kompaniya ololmaydigan har bir dollar kapitalning imkoniyat qiymatiga ega. Aytaylik, kompaniyaning qarzdorlari undan 100 dollar qarzdor bo'lib, keyingi yili 100 dollar to'laydilar. Ular to'lagan pulning nominal qiymati 100 dollarni tashkil etadi, ammo haqiqiy qiymati kamroq. Buning sababi shundaki, agar qarzdorlar darhol to'lagan bo'lsa, kompaniya darhol naqd pulga ega bo'lar edi. Keyin ular ushbu naqd pulni risksiz qimmatli qog'ozlarga investitsiya qilishlari va bir yillik foizlarni olishlari mumkin edi. Bir yil o'tgach, xuddi shu 100

dollarni qabul qilib, kompaniya o'z qarzdorlariga 100 dollar qarz berdi va bu ham foizsiz!

Korporativ moliya hozirgi va kelajakdagi pul oqimlari o'rtasidagi almashinuvni o'z ichiga oladi. Kompaniyalar kelajakda turli xil pul oqimlarini taklif qiladigan turli loyihalarga duch kelishlari mumkin. Biroq, kelajakda barcha pul oqimlari bir xil darajada amalga oshmasligini tushunish muhimdir. Ba'zi pul oqimlari g'aznachilik obligatsiyalariga investitsiya qilish kabi deyarli aniq bo'lishi mumkin, boshqalari esa fond bozori investitsiyalaridan kutilayotgan daromadlar kabi juda noaniq bo'lishi mumkin. Demak, ikkinchi qoida shuni ko'rsatadiki, kompaniya har qanday taqqoslash va tanlovni amalga oshirishdan oldin ushbu pul oqimlarining har birini o'z xavfiga moslashtirishi kerak. Quyidagi omillarni hisobga olish kerak:

Kapitalning qaytishi: Ba'zi loyihalar juda xavflidir. Bu erda kompaniya sarmoya kiritayotgan pullari qaytarib olinadimi yoki yo'qmi, degan xavotirda. Investorlar duch keladigan kapitalni yo'qotish ehtimolini qoplash uchun bunday loyihalardan yuqori daromadlilik talab qilinishi kerak.

Kapitalning rentabelligi: Boshqa hollarda pul oqimi biroz noaniq bo'lishi mumkin. Bunday hollarda kompaniyalar qaror qabul qilishdan oldin past xavfni hisobga olishlari kerak.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa shuki, tanlov qilishdan oldin barcha loyihalar taqqoslanadigan bo'lishi kerak. Bu turli vaqt oralig'ida olinadigan pul oqimiga tuzatishlar kiritish, shuningdek, turli loyihalarda yuzaga keladigan xavflarning turli miqdorini tuzatish orqali amalga oshiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Korporativ boshqaruv: o'quv qo'llanma /B.Xodiyev, D.Qosimova; O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. - Toshkent: Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2012.
2. N.T.O'rmonov.,A.R.Ismailov. “Korporativ boshqaruv tizimi” fani bo'yicha o'quv-uslubiy majmua. Ma'ruza mashg'uloti uchun. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2018 yil, 178 bet.
3. Pulatova M.B., Sul'tonov Sh.N., Yuldasheva N.B., Tursunxodjayeva Sh.Z. “Moliya” fanidan kurs ishini bajarish bo'yicha uslubiy qo'llanma (Oliy ta'limning 230 000 – «Iqtisod» ta'lim sohasining 5230600 - «Moliya» bakalavriat ta'lim yo'nalishi talabalari uchun).T.: TMI, 2022. 37 bet.

